

ВИКОРИСТАННЯ НАРАТИВНИХ ПРАКТИК ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

THE USE OF NARRATIVE PRACTICES AS A TECHNOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE

У статті авторка розкрила потенціал використання методів наративних практик під час формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти. Для досягнення визначеної мети використано аксіологічний і синергетичний підходи. Публікація виконана у контексті когнітивно-дискурсивної парадигми наукового пізнання, що передбачало розкриття і пояснення кореляцій між мовою (іноземною), мовними продуктами (повідями, оповіданнями) і структурами знань, процесами мислення, усвідомлення і осмислення. У дослідженні використано методи: конструктивний, що передбачає побудову об'єкта дослідження – наративу – як ресурсу формування іншомовної комунікативної компетентності. У статті іншомовну комунікативну компетентність розглянуто у комплексі лінгвістичної, соціокультурної комунікативної, прагматичної (продуктивний і контекстуальний аспекти) структур такої компетентності. Наративні практики авторкою розглянуто через призму потенціалу технології для самопроектування особистісного і професійного розвитку здобувача вищої освіти, а також як доцільний методичний інструментарій. Наратив як технологія формування іншомовної комунікативної компетентності містить прагматичні смисли (наголос, інтонування мовлення, використання певної типології речень, мовних конструктивів і сталих висловів, супровід мовлення жестами, мімікою тощо). Наратив як технологія дає змогу змодельовувати професійно ціннісну ситуацію мовлення, передбачає відкритість і креатив. Умовами ефективного використання наративних практик як технології формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти у статті виділено: вивчення аудиторії (психологічного, емоційного стану, рівня готовності працювати творчо, рівень згуртованості тощо), чіткі зрозумілі цілі використання наративних практик, спільні тактичні дії в створенні і використанні наративу з навчальною метою, урахування бюджету витрат часу, зусиль. Це не вичерпний перелік умов. Перспективою подальшої науково-практичної розвідки визначено психолого-лінгвістичний дискурс використання наративних практик для розвитку особистісного і професійного самовизначення людини в реальному моменті буття; розширення комунікативних кордонів і подолання регресивності бінарного мислення через наративні практики.

Ключові слова: наратив, іншомовна компетентність, комунікація, ефективне навчальне заняття, особистість, здобувач вищої освіти, мовний продукт, технологія.

In the article, the author revealed the potential of using the methods of narrative practices during the formation of foreign language communicative competence of students of higher education. Axiological and synergistic approaches were used to achieve the defined goal. The publication was made in the context of the cognitive-discursive paradigm of scientific knowledge, which involved the disclosure and explanation of correlations between language (foreign), language products (stories, stories) and knowledge structures, processes of thinking, awareness and comprehension. The research used methods: constructive methods, which involve the construction of the object of research – a narrative as a resource for the development of foreign language communicative competence. In the article, foreign language communicative competence is considered in the complex of linguistic, sociocultural communicative, pragmatic (productive and contextual aspects) structures of such competence. Narrative practices are considered by the author through the prism of the potential of technology for self-projection of the personal and professional development of a student of higher education, as well as as an expedient methodical toolkit. Narrative as a technology for the formation of foreign language communicative competence contains pragmatic meanings (emphasis, intonation of speech, use of a certain typology of sentences, language structures and fixed expressions, accompanying speech with gestures, facial expressions, etc.). Narrative as a technology makes it possible to simulate a professionally valued speech situation, implies openness and creativity. The conditions for the effective use of narrative practices as a technology for the development of foreign language communicative competence of students of higher education are highlighted in the article: study of the audience (psychological, emotional state, level of readiness to work creatively, level of cohesion, etc.), clear and understandable goals for the use of narrative practices, joint tactical actions in the creation and use narrative with an educational purpose, taking into account the budget of time and effort. This is not an exhaustive list of conditions. The perspective of further scientific and practical exploration is determined by the psychological-linguistic discourse of the use of narrative practices for the development of personal and professional self-determination of a person in the real moment of being; expanding communicative boundaries and overcoming the regressiveness of binary thinking through narrative practices.

Key words: narrative, foreign language competence, communication, effective educational activity, personality, student of higher education, language product, technology.

УДК 378.06:37.04
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.26>

Холодняк О.В.,
канд. філол. наук, доцент,
ст. науковий дослідник факультету
гуманітарних та соціальних наук
Університету Миколаса Ромеріса

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні освітнього процесу у закладах вищої освіти в Україні і світі позначилося розширенням

міждисциплінарного підходу, коли функціональні і методологічні підвалини різних галузей знань використовуються для підвищення ефективності

застосовуваних технологій. Це безпосередньо стосується програм формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти усіх рівнів. Адже незаперечним є роль і значущість сформованої такої компетентності як для професійного зростання, так і самореалізації людини. Разом з тим, міждисциплінарний підхід формує нові виклики, обумовлені опануванням прийомів, інструментами організації навчально-пізнавальної і науково-дослідної взаємодії на стику галузей знань. Так, наприклад, використання нарративних практик досить масштабно презентовано у соціальних, поведінкових науках, почасти – в загальному літературознавстві. У мовознавстві ця технологія лише останнім часом стала популярною як дидактична.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема наратології як галузь системного наукового пізнання презентована у монографії І. Папуші [10]. Різні аспекти особистісно орієнтованого формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти започатковано у публікаціях авторки [11; 12]. Окремі питання формування іншомовної компетентності здобувачів у професії фахової підготовки висвітлено П. Васильєвою (загальний категорійний дискурс термінології і структури компетентності) [2]; Л. Лозинською, Н. Курах, І. Депчинською (аналіз змісту освітніх компетент професійної підготовки, мовний цикл [6]; психологічний аспект досліджуваної проблеми досить широко представлено у наукових публікаціях Н. Чепелевої, О. Зазимко, О. Шиловської [7] та І. Онуфрієвої, Л. Онуфрієвої [9]. Особливості опори на культурну ментальність в нарративах представлено у публікації Р. Гром'як [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчення інформаційного, дорадчого контенту з теми, заявленої у назві цієї статті, засвідчило про те, що попри широкий науковий і прикладний дискурс і актуальний перспективний вимір використання технології нарративних практик для формування іншомовної комунікативної компетентності, це питання не висвітлено системно ні з позицій теорії наукового пізнання, ні методики, не виписані ретельно регламенти технологічного інструментарію. Це і визначило доцільність розроблення проблеми, висвітлення поточних результатів у науковій публікації.

Мета статті: розкрити потенціал використання нарративних практик під час формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення визначеної мети використано аксіологічний і синергетичний підходи. Аксіологічний підхід спрямовує використання нарративних практик на досягнення конкретних цілей удосконалення системи фахової підготовки, розвитку педагогічної

і викладацької майстерності представників груп забезпечення освітніх програм, використання ресурсу нарративної практики для поступального особистісного прогресу кожного учасника освітнього процесу. Синергетичний підхід, як відомо, є одним з засадничих підходів у сучасну епоху інформаційно-технологічного Антропоцену. Синергетичний підхід актуалізує важливі принципи моменти: варіативність, рівневість, багатфакторність систем різних рівнів організації поєднуються варіативно, хаотично, коли об'єднання систем різних галузей знань сприяє виникненню нового наукового знання – базису прикладного, методичного, технологічного дискурсу. Публікація виконана у контексті когнітивно-дискурсивної парадигми наукового пізнання, що передбачає розкриття і пояснення кореляцій між мовою (іноземною), мовними продуктами (оповідями, оповіданнями – нарративами) і структурами знань, процесами мислення, усвідомлення і осмислення, власне – структурними компонентами іншомовної комунікативної компетентності [1].

У дослідженні використано методи: конструктивний, що передбачає побудову об'єкта дослідження – наративу як ресурсу формування іншомовної комунікативної компетентності. Тобто, нарратив, як дидактична технологія, дає змогу через свою структуру сформулювати відповідний комунікативний досвід. Це поцінюється для забезпечення логіки висловлювань, опори на таблиці істинності, кон'юнкцію мовних посилок, корелянти причин і наслідків, побудову спільних відношень причин і наслідків. Таким чином, формуючи практику цільового висловлювання, що вкрай значуще у формуванні іншомовної комунікативної компетентності [8].

У статті іншомовну комунікативну компетентність розглядаємо у комплексі лінгвістичної, соціокультурної комунікативної, прагматичної (продуктивний і контекстуальний аспекти) структур такої компетентності [11]. Наративні практики розуміємо через призму технології для самопроєктування особистісного і професійного розвитку здобувача вищої освіти, а також як доцільний методичний інструментарій. У цьому ми підтримуємо позицію авторів Н. Чепелевої, О. Зазимко, О. Шиловської [7]. Зазначимо тут, що нарратив як технологія формування іншомовної комунікативної компетентності містить прагматичні смисли: наголос, інтонування мовлення, використання певної типології речень, мовних конструктивів і сталих висловів, супровід мовлення жестами, мімікою. Наратив як технологія дає змогу змодельовувати професійно ціннісну ситуацію мовлення, передбачає відкритість і креатив. У цьому аспекті зазначимо, що ці перспективні сильні сторони технології наративу повною мірою реалізують концепти ключових категорій відповідно до Закону України Про вищу освіту [5].

Зазначимо тут, що технологія нарративних практик у суті своїй передбачає створення умов для побудови розповідачем _здобувачем вищої освіти) певної події, в якій розповідач був учасником. Мета використання нарративної практики визначається системно, передбачає з'ясування ціннісних імперативів поведінки і сприйняття події розповідачем, що впливає на комунікативну поведінку у конкретному культурному чи полікультурному просторі. Наративна технологія дає змогу конкретизувати світоглядну позицію, формувати комунікативний досвід і спосіб життя через ракурс світосприймання і самоприйняття розповідача і конкретної дидактичної ситуації. Важливо в реаліях сьогодення враховувати і визначний потенціал нарративної технології з психологічної підтримки учасників освітнього процесу, зокрема: через наратив можна стабілізувати емоційний аспект сприйняття, вербалізувати альтернативні сценарії події, здобувачеві відчувати себе творцем свого життя, оптимізувати самооцінку [9].

У цій публікації ми презентуємо авторське бачення умов ефективного використання нарративних практик як технології формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти. Серед таких умов наголосимо увагу на наступних:

1 – педагогічна умова системного психолого-педагогічного вивчення аудиторії, адже для якісної роботи з нормування іншомовної комунікативної компетентності вкрай значущим є психологічний та емоційний комфорт, складником їх є інформаційна, емоційна, культурна гігієна. Фактично в усіх освітніх програмах іншомовна комунікативна компетентність передбачає узгоджуваність з групою компетентностей відповідальності і автономії (наприклад, працювати автономно і в команді). Ця умова спрямовує увагу на прагматичний продуктивний і контекстуальний аспекти структури іншомовної комунікативної компетентності;

2 – організаційна умова чіткої узгоджованості цільових і змістових компонентів нарративної технології, що передбачає чіткі зрозумілі вербалізовані фактично цілі використання нарративних практик. Зазначимо тут, що визначення використання нарративної технології має узгоджуватися з Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти, зокрема в частині лінгвістичної і соціокультурної структур іншомовної комунікативної компетентності [4];

3 – умова регламентування спільних тактичних дій у створенні і використанні нарративу з навчальною метою. Важко переоцінити діалог між сучасним здобувачем і викладачем для якості вищої освіти. Наративна технологія висуває на перший план емпіричний комунікативний досвід

і іншомовне комунікування здобувача. Адже дає змогу проаналізувати реальні приклади комунікування в полікультурному просторі. Зазначимо тут, що в технологічному аспекті регламентування потребує нарративна ідентичність – особисті міфи (за Деном Макадамсом), адже історії, що здобувач про себе розповідає, надають сенс комунікативному досвіду, персоналізують освітній процес. Наступний елемент доцільного регламентування – нарративна конструкція, коли спільно з усіма учасниками освітнього процесу здійснюється вибір певних подій, персонажів і деталей, а також організація таких елементів у певній структурі. Спільні тактичні дії вартісні і на етапі нарративного аналізу даних для виявлення ключової теми, мотивів, переконань та значень, що формують комунікативний досвід. Когерентність у значенні ступеня цілісності, послідовності і осмислення розповіді, коли розповідач може визначати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, забезпечується системним осмисленням конструктивного методу, про що зазначено вище. Наголосимо, що діалогічність навчальної взаємодії передбачає не просто активність здобувачів, але й розподілену відповідальність за якісне змістове і методичне наповнення навчального курсу за участю здобувачів, цілеспрямоване розроблення комунікативної структури іншомовної комунікативної компетентності;

4 – умова моніторингу якості використання технології нарративу, що передбачає визначення і суворе урахування бюджету витрат часу, зусиль на використання цієї технології в освітньому процесі.

Висновки. Отже, серед умов використання нарративних практик як ефективної технології формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти виокремлено такі: попереднє, поточне системне вивчення цільової аудиторії, психологічного, емоційного стану, рівня готовності працювати творчо, рівень згуртованості здобувачів вищої освіти в академічній спільноті; чіткі зрозумілі цілі використання нарративних практик в освітньому процесі і організації науководослідної роботи; спільні тактичні дії учасників освітнього процесу щодо створення і використання нарративу з навчальною метою; обов'язкові розрахунки і урахування бюджету витрат часу, зусиль на використання пропонованої технології. Це не вичерпний перелік умов. Перспективою подальшої науково-практичної розвідки вбачаємо психолого-лінгвістичний дискурс використання нарративних практик для розвитку особистісного і професійного самовизначення людини в реальному моменті буття; розширення комунікативних кордонів і подолання регресивності бінального мислення через нарративні практики в системі неперервної професійної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Hymes D. J. B. Prideand, J. Holmes (eds.). *On Communicative Competence*. NewYork : Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 269–293.
2. Васильєва П. Іншомовна комунікативна компетентність: проблеми, підходи, пошуки. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 1 (9), 2020. С. 98–108. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-9-1-98-108>
3. Гром'як Р.Т. Проблема включення українських традицій у сучасну наратологію. *Studia methodologica*. Вип. 16, 2005. Тернопіль : РВВ ТНПУ. С. 10-19.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
5. Закон України Про вищу освіту. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 37–38, ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
6. Лозинська Л. Ф., Курах Н. П., Демчинська І. А. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*, (1). 2022. С. 245–252. URL: <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.38>
7. Наративні практики самопроєктування: методичні рекомендації [Н.В. Чепелева, О.В. Зазимко, О.М. Шиловська]; за ред. Н.В. Чепелевої. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2019. 44 с.
8. Теорія алгоритмів та математична логіка. 2024. URL: https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lecture/075b2e8a0bfe48bcef0ab3106c6d51679abc41f9/latest/117129/index.html
9. Онуфрієва І. Л., Онуфрієва Л. А. Психологічний аспект навчання іншомовного мовлення дорослих. *Проблеми сучасної психології*, 2010. Вип. 7. С. 496–507.
10. Папуша І. *Modus ponens*. Нариси з наратології. Тернопіль : Крок, 2013. 259 с.
11. Холодняк О.В. Методи аналізу під час формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 61, том 3, 2023. С. 255–259. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-3-41>
12. Холодняк О.В. Особистісний підхід до формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. Вип 4, 2023. С. 19–24. <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.3>